

TRYKFEIL OG RETTELSER.

- S. 33, L. 18 f. o. *over-*, læs: *an-*
S. 43, L. 8 f. o. *Tilman*, læs: *Filman*.
S. 60, L. 11 f. o. *Befatning*, læs: *Befalning*.
S. 70, L. 3 f. n. *Stiermann*, læs: *Stiernmann*.
S. 81, L. 17 f. n. *1657*, læs: *1658*.
S. 131, L. 8 f. n. 8, læs: 9, og i Henhold dertil maa de paafølgende
Tal rettes, med Tillæg af 1 til hvert af dem.
S. 141, L. 3 f. o. *kans*, læs: *hans*.

OM THRONDHJEMS BYVAABEN.

VED

H. J. HUITFELDT-KAAS.

Det er kun faa af Norges Byer, der kunne føre sin Tilblivelse tilbage til Middelalderen, og kun for fires Vedkommende vides et eller flere Exemplarer af deres Segl fra saa gammel Tid bevarede; dette er Tilfældet med Oslo, Tønsberg, Bergen og Thronhjøm, medens det ældste hidtil fundne for Sarpsborg skriver sig fra 1556. Den gamle Beskrivelse over Hamar angiver, at Byens Vaaben var en Aarhane i Toppen af et Furutræ, hvilket dog ikke findes bekræftet ved noget hidtil kjendt Segl, og heller ikke for Stavangers Vedkommende er noget Segl fra Middelalderen bevaret, om det end er sandsynligt nok, at det i det 17de Aarhundrede brugelige Byvaaben, den afhugne Gren med tre Blade, kan være af ret gammel Oprindelse.

Det vil altsaa sees, at det, Tønsberg fraregnet, kun er Bispesæderne, fra hvilke man har middelalderske Bysegel bevarede, og hvad angaar Oslo- og Thronhjømsseglene, er det vel endog sandsynligt, at det er de oprindelige Capitelsegl, der efterhaanden ere gaaede over til Bysegel, medens Capitlerne have antaget noget ændrede Sigiller, hvori dog fremdeles deres Domkirkes Skytshelgener forefindes (St. Halvard og St. Olaf.¹⁾ Hvad angaar Thronhjømsseglet, da kan man vel neppe paa anden Maade forklare de 3 Hoveder af ældre, skjæggede Mænd i dets nederste Parti end som en Repræsentation af Domkirkens Capitel, ligesom ogsaa Oslovaabenets helt geistlige Charakter, en Illustration af Halvardslegenden, uden Tvivl maa ansees som et Bevis for dets oprindelige Bestemmelse som Halvardskirkens Capitelsegl. Dog maa det for Thronhjøms Vedkommende bemærkes, at man har et ander-

¹⁾ Dog forekomme kort før og kort efter Reformationen Thronhjømske Capitelsegl, hvori Helgenen er St. Andreas.

ledes udseende dobbelt Capitelsegl (med For- og Bagside) bevaret allerede fra en saa fjern Tid som sidste Halvdel af 13de Aarhundrede, saa at Forandringen altsaa maatte være foregaaet meget tidligt. Oslos nyere Capitelsegl synes derimod neppe ældre end fra Tiden c. 1300.

Af Thronhjems Bysegl har man i den Arnamagnæanske Diplom-samling i Universitets-Bibliotheketi Kjøbenhavn to Exemplarer bevarede (de to eneste nu kjendte), af hvilke dog intet er helt ubeskadiget; imidlertid kunne Figurerne tydelig skjelnes, idet de forestille en Biskop til Høire, staaende under en Kirkegavl, hvori et Vindu i Form af en Roset. Paa Hovedet har han Bispehue, i venstre Haand en Krumstav, medens den høire er løftet til Velsignelse. Til Venstre sees en Konge, staaende i den hvælvede Aabning af en kreneleret Borg; han har Krone paa Hovedet og holder i den høire Haand en Vegt med to Skaale, medens han lægger den venstre paa Brystet. Baade Kongen og Bispen sees kun i halv Figur. I Seglets nederste Del staa ved Siden af hinanden 3 Hoveder, vistnok forestillende Geistlige og repræsenterende

Domcapitlet. Seglets Legende er kun ufuldstændigt bevaret, men synes at indeholde den samme Indskrift, der findes paa senere Bysegl, nemlig: *Sigillum omnium civium Nidrosiensis civitatis*, og som altsaa ligefrem angiver, at Seglet er Byens samtlige Borgeres (Communens). De 2 nævnte Exemplarer af dette findes under Breve fra 1344 og 1439 (Dipl. Norv. I No. 290 og V No. 686), begge udstedte af

Thronhjems Bymænd. Hvad enten nu Seglet er et oprindeligt Capitelsegl eller ikke, er det vel sandsynligst at antage, at de to Hovedfigurer betegne de locale Helgener Kong Olaf den Hellige og Erkebiskop Eysteine (i Lighed med St. Halvard i Oslovaabenet), ihvorvel St. Olaf ikke her har sine sædvanlige Attribute; imidlertid tør det vel hende, at man snart har begyndt at lægge et Slags symbolsk Betydning i Figurerne og betragtet dem som Personificationer af Kongemagten og Geistligheden, idet Vegten jo er et Sindbillede paa Retfærdighed. Dette gamle Segl er i det væsentlige correct gjengivet i H. Thorsens

„Norske Byers Vaaben“ og derfra i Øverlands Norges Historie II S. 380 og afbildes atter her paa foregaaende Side efter en ny Tegning af H. Thorsen.

Dette Segl har formentlig været brugt, indtil det er gaaet tabt ved en af de store Ildebrande, der oftere lagde Byen i Aske. Imidlertid kan man paa Grund af Mangelen paa bevarede Segl ikke nærmere angive det Tidspunkt, da det ophørte at bruges, men under et Brev af 18. Januar 1552 findes et meget mindre Segl med ovennævnte Indskrift og i det væsentlige samme Indhold benyttet. Forskjellen viser sig især deri, at de to Bygninger, Kirken og Borgen, nu her have nærmet sig saa stærkt til hinanden, at de omtrent ere smeltede sammen til en; i alle Fald er en Del af de stærkere karakteriserende Enkeltheder bortfaldne i denne nyere Behandling, tildels maaske paa Grund af den betydelig mindre Maalestok, hvori det nye Segl frem-

træder, men vistnok ogsaa delvis foranlediget ved manglende Forstaaelse hos Graveuren. En Afbildning af dette Segl findes i „Danske Magazin“ (1ste Række) B. V S. 353. Kort efter er vistnok det Sølvsignet forfærdiget, der længe benyttedes som Byens Magistratssegl, og som nu findes i Videnskabselskabets Samlinger. En Afbildning af dette gjengives her.¹⁾

Dette gaar noget videre i Misforstaaelser end det forrige; Bygningernes Contourer ere yderligere udviskede, navnlig Kirkens, der har opløst sig, saa at det ene Spirs Top (det andet var allerede borte i det foregaaende Segl) nu er bleven en frit svævende Figur, der har et Slags menneskelig Skikkelse. Omskriften er: *Sigillum Senatvs Nidrosiensis*. Begge de sidstnævnte Segl have været i Brug omkring et Par hundrede Aar og findes endnu anvendte i Slutningen af forrige Aarhundrede. Imidlertid begynde da og senere ogsaa andre Segl at vise sig, og hvert nyt indeholder som oftest en ny Forvanskning. Et tilstrækkeligt Materiale til at forfølge hver enkelt af disse staaer ikke til Raadighed for

¹⁾ Ganske samme Udseende har det i sidste Halvdel af forrige Aarhundrede benyttede Notarialsegl, der dog atter er betydelig mindre end det her gjengivne.

Meddeleren af nærværende Oplysninger, men ved at undersøge, hvad Lieutenant A. T. Kaltenborn skrev i Norsk Folke-Kalender for 1854 S. 29 ff. om Thronhjems Vaaben, vil man se, hvor langt man dengang var kommen i frie Phantasier og folkelig Symbolik. De tre Hoveder nederst i Vaabenet ere nu blevne til en Rose paa Muren og siges at sigte til den, der omtales af Schøning (altsaa i Thronhjems Domkirkes Beskrivelse S. 76) og af Absalon Pederssøn (Norges Beskrivelse, G. Storms Udgave i Historisk-topografiske Skrifter om Norge S. 35 og 65), og denne Rose gjøres uden videre til et Sindbillede paa selve Domkirken. Paa de nævnte Steder tales der imidlertid om to forskellige Roser: en udhuggen paa den ydre Chørvæg og en „stadseelig“ Rose, som Olaf Kyrre har sat paa Kirkens Gavl og forgyldt med det bedste Guld, fordi Staden skal have sit Navn af Rosen, „*quasi nitens rosa*“, idet den geistlige eller lærde Etymologi har delt Navnet „Nidros“ som Nid-ros (istedetfor Nidar-os, Nidelvens Munding), en Etymologi der svarer til den, der udledede det Danske Kloster Esroms Navn af Es Roma (du er et andet Rom — paa Grund af dets prægtige Bygninger!)

Hvad enten det nu er Absalon Pederssøn eller en Forgjænger, der er Opfinder af den nævnte lærde Forklaring af Nidaros's Navn, saa synes den virkelig at have faaet Cours i sidste Halvdel af 16de

Aarhundrede, thi fra denne Tid hidrører vistnok det Capitelssegl, der kun indeholder en stor Rose med Omskrift: *Capitulum Nidro. ad. Causas*, og som synes at være brugt gennem hele det 17de Aarhundrede, og hvoraf en Afbildning her meddeles efter det i Bergens Museum endnu bevarede originale Signet.

Et yderligere Udviklingsstadium heraf synes det at være, naar Byens eligerede Mænd i Slutningen af forrige Aarhundrede benytte et Segl, der indeholder en „naturlig“ Rose med Knop og Blade paa en Stilk.

I Lieutenant Kaltenborns nævnte Opsats i Folkekalenderen for 1854 ville flere af de senere Misforstaaelser og Tilsætninger træde tydeligt frem. Den løstsvævende Spirafslutning, der, som nævnt, allerede havde faaet et Slags menneskelig Figur, er nu bleven til en virkelig saadan og forklares af K. at forestille den hellige Jomfru som en Personification af den katholske Lære. De tidligere gjenværende Bygnings-

rester i Vaabenets øverste Del have nu antaget bestemte Former og præsentere sig som en Sol og en bevinget Kugle (Englehoved), uden dog at faa nogen nærmere Omtale eller Forklaring. Denne gives imidlertid af en Indsender i Thronhjems Adresseavis No. 61 (1897) saaledes, at Solen („Ansigtet med Glorie“) betyder „Guds Øie, der altid ser, om Kongen regjerer overensstemmende med sit Løfte om Retfærdighed.“ Den bevingede Kugle siges her at være en Fugl med udspilede Vinger og „maa ansees for Visdommens Ugle, hvilket betyder, at der ligger Visdom i retfærdige Handlinger.“¹⁾ Figuren med de udstrakte Arme mellem Buerne (Kaltenborns „hellige Jomfru“) er enten en Engel eller Hellig Olaf, „maaske helst det sidste, som den katholske Mellemand mellem Gud og Mennesket“, der „tænkes at paahøre eller velsigne Kongens Løfte og Bispens Formaning“. Hovedfigurerne antages nemlig at betyde den kronede Konge, der „lover at regjere Landet med Retfærdighed, til hvilket Biskoppen formaner ham“. I Modsætning hertil nævner Kaltenborn, „at man stundom ser Kongen med Scepter i den ene Haand og Sværdet i den anden, ligesom rækkende begge Dele hen til Bispem, hvorved man uvilkaarligen maa tænke paa Kong Magnus Erlingssøn, der for at vinde Erkebiskop Eystein for sig tog Riget som Len af St. Olaf, det vil sige af Geistligheden.“ Han oplyser, at han ogsaa findes afbildet med „Olafsøxen og Scepter i Hænderne“, ja at han i enkelte yngre Gjengivelser endog er bleven „til en Bondemand med Toplue.“

Det har imidlertid liden Interesse at opregne alle disse Besynderligheder, der have været opfundne dels af Ukyndighed og Misforstaaelse, dels af Lyst til at indlægge en dybsindig Mening i de gamle Fremstillinger, der som Regel vare helt enkle og uden Bagtanker. I det oprindelige Thronhjemssegl findes neppe noget andet af symbolsk Natur end Vegten.

Ligesom man ved Vaabenets stadigt fremskridende Udsmykning kan iagttage Virkningerne af en frodigt skabende Phantasi, saaledes er det ogsaa gaaet med dets Blasonering, hvor en vild Smagløshed i Farvesammenstillingen har fundet Sted. Som bekjendt, vil man i Re-

¹⁾ Hvorfor saa ikke lade den betyde Videnskabselskabet, da den dog neppe har et Aarhundredes Alder i Thronhjems Bysegl?

gelen intet vide angaaende de i Middelalderen anvendte Vaabenfarver, da Seglene her ingen Veiledning give, idet man kun i det sidste Par Aarhundreder hertil har anvendt den saakaldte Skravering med Streger, gaaende i forskjellige Retninger. Den første Gang, Vaabenet vides gjengivet paa Prent med Farver, er paa Titelbladet til „Udvalgte Norske Nationaldragter,“ udgivne af Chr. Tønsberg, Chra. 1852, hvor følgende Farver findes anvendte: Blaåt, Rødt, Sort, Grønt, Brunt, Guld og Sølv. Her findes en opadsvævende kvindelig Skikkelse mellem Buerne med Sol og Englehoved til Siderne samt istedenfor Kongen en Bonde i blaa Klæder og med rød Toplue. Paa Titelbladet til samme Udgivers „Norge i Tegninger“, 2den Udgave, Chra. 1855, har Kaltenborn tegnet Thronhjemsvaabenet ligesom i Norsk Folkekalender men, med Undtagelse af Sort, anvendt ligesaa mange Farver, som der er brugt paa førstnævnte Sted. I god Heraldik anvender man imidlertid, som bekjendt, ikke gjerne mere end en Farve og et Metal i hvert Vaaben; en Farveblanding som den nævnte ansees i allefald overalt som barbarisk.

Blandt de Norske Byvaaben have Thronhjems og — endnu mere — Christianias, fra Oslo arvede, Mærke gjennem Tiderne lidt størst Molest ved Ukyndighed og Misforstaaelser. Det kunde derfor været en berettiget Tanke, da Christiania i 1886 til en 50-Aars Fest søgte at skaffe sig et correct Vaaben, skjønt man da allerede i flere Aar havde benyttet et, der i det væsentlige var nogenlunde tilfredsstillende. Under en opstaaet Dissents, om hvad der var smagfuldt eller ikke, blev man af Ukyndighed hængende ved en Tegning, der ikke allene indeholdt to Feil, hvorfor det hidtil benyttede Vaaben var frit, men som, da det udførtes af en Tydsk Artist, har faaet en ganske fremmed, Tydsk-Wagnersk Stil. I Thronhjem, hvor man til 900-Aars Jubilæet i Aar ogsaa har ønsket sit Byvaaben befriet for de mange Forvanskninger fra tidligere og navnlig senere Tider, har man derimod betraadt en heldigere Vei og er vendt tilbage til den enklere, middelalderlige Form fra Heraldikens bedste Tid i Norden, og i et Møde af Magistrat og Formandskab 25 Marts d. A, approberedes den af Architect Haakon Thorsen efter Middelalderseglet udførte Tegning, der ogsaa kun anvender en Farve og et Metal: Blaåt og Sølv. Indskriften skal være: *Sigillum Nidrosiensis civitatis.*